

O‘ZBEK FOLKLORI VA XALQARO FOLKLORISTIKA: JANR VA IFODA MUSHTARAKLIGI

Karimova Maxsuda Yusupboyevna

Ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalari agentligi tizimidagi

Urganch shahar 1-son maktab-internatining, oliy toifali ona tili va adabiyoti fani

o‘qituvchisi, Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

ANNOTATSIYA

Har bir xalq madaniyati va adabiyotining boshlangich «alifbo»si folklordir. Folklor xalq donishmandligi ifodasi sifatida xalqlar va umumjahon miqyosida insoniylik tamoyillarining shakllanishi, ravnaq topishida hal qiluvchi rol o‘ynagan.

Maqolada o‘zbek folklorshunosligi, xususan, Xorazm folklorshunoslik maktabining yaratilishi, taraqqiyotida folklorshunos olim, professor Safarboy Ro‘zimboyevning ilmiy tadqiqotlari, soha rivojiga qo‘shgan hissasi haqida fikr yuritiladi.

Olimning folkloristik tadqiqotlari hamda uning rahbarligida folklor manbalarini yozib olish va to‘plash, manbalarni ilmiy jihatdan tahlil qilinishi borasidagi ijobiy va ijodiy ma’lumotlar bazasi haqida ma’lumotlar keltirilgan.

O‘zbek folklorshunos olimi Safarboy Ro‘zimboyevning Xorazm folkloriga oid izlanishlari turkiy xalqlar o‘rtasida keng miqyosda o‘rganilayotganligi haqida ma’lumotlar keltiriladi.

Folklor namunalarini noyob nomoddiy madaniy meros sifatida asrash lozimligini bayon qilgan.

Professor S. Ro‘zimboyevning ilmiy maqolalari tahlil qilinib, xalq baxshilari va folklor namunalari millatlarni birodarlikka undovchi ma’naviy qudrat ekanligi, xalqlarni ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: *Folklor – ilm-fan va madaniyat alifbosi, O‘zbek folklorshunosligi, Xorazm folklori, Xorazm dostonlari, folklorshunoslik maktabining yaratilishi, professor Safarboy Ro‘zimboyevning ilmiy tadqiqotlari, nomoddiy madaniy meros, xalq baxshilari, "Oshiqnoma", "Go‘ro‘g‘li" eposlari, xalq baxshilari, urf-odat va an’analar axloqiy- ma’naviy tarbiya, xalfalar,*

ANNOTATION

The initial "alphabet" of every national culture and literature is folklore. Folklore, as an expression of folk wisdom, played a decisive role in the formation and development of the principles of humanity on a global scale.

The article discusses the scientific research and contribution to the development of Uzbek folklore studies, especially the creation and development of the Khorezm School of Folklore Studies, by professor Safarboy Rozimboyev, a folklorist scientist. Information about the positive and creative database of the scientist's folkloristic research and the recording and collection of folklore sources, scientific analysis of sources under his leadership is given.

It is reported that the researches of the Uzbek folklorist Safarboy Rozimboyev on Khorezm folklore are widely studied among the Turkic peoples.

He stated that folklore samples should be preserved as unique intangible cultural heritage.

The scientific articles of Professor S. Rozimboyev were analyzed, and it was shown that folk traditions and folklore examples are a spiritual power that encourages nations to brotherhood.

Keywords: *Khorezm epics, bakhshi and halfas, recitation-short story halfas, "Ashiqnoma" series, scientific researches of professor Safarboy Rozimboyev, especially the creation and development, Khorezm School of Folklore Studies, a folklorist scientist, Khorezm folklore are widely studied among the Turkic peoples, brotherhood.*

АННОТАЦИЯ

И сходным «алфавитом» каждой национальной культуры и литературы является фольклор. Фольклор, как выражение народной мудрости, сыграл решающую роль в формировании и развитии принципов гуманности в мировом масштабе.

В статье рассматриваются научные исследования и вклад в развитие узбекского фольклориста, особенно создание и развитие Хорезмской школы фольклористики профессора Сафарбая Розимбоева, ученого-фольклориста. Приводится информация о положительной и творческой базе фольклорных исследований ученого и о записи и сборе фольклорных источников, научном анализе источников под его руководством.

Сообщается, что среди тюркских народов широко изучаются исследования узбекского фольклориста Сафарбая Розимбоева по хорезмийскому фольклору.

Он заявил, что образцы фольклора должны быть сохранены как уникальное нематериальное культурное наследие.

Ключевые слова: Первая фольклорная экспедиция учёного, поэма "Gurugli", Хорезмские дастаны, цикл "Ошикнома" ("Поэма о влюбленных"), научные исследования проф.С.Рузимбаева.

Folklor — bu har bir xalq madaniyati va adabiyotining boshlangich «alifbo»si boʻlib, u ana shularning shakllanishi, ravnaq topishida hal qiluvchi rol oʻynagan. Ularning tarkibiga uzviy ravishda singib, badiiy jozibadorligini oshirish bilan birga, xalqlarning madaniy hayotida ham muhim oʻrin tutadi. Binobarin, uni chuqur va atroflicha oʻrganmay turib, u yoki bu xalqning milliy madaniyati, adabiyoti ijtimoiy borlivda bulgan munosabati haqida ham turli tasavvurga ega boʻlish amri maholdir.

Xorazm folklori namunalari dostonlarni kitobat qilish, ularni qissaxonlar va xalfalar tomonidan erkaklar hamda ayollar davralarida ayrim-ayrim holda oʻqib eshittirish qadimdan mavjud boʻlib, uning ildizlari muqaddas "Avesto"ga borib taqaladi. Folklor namunalari ommaviy ijod mahsuli boʻlsa-da asrlar osha yozuv madaniyati, kitobat san'atining vujudga kelishi natijasida folklor asarlari qoʻlyozmalari ommaviy ijod mahsuli sifatida qogʻozlarga koʻchirila boshlangan. Bunday xalqona ijod— el adabiyoti yoki boshqacha aytganda, xalq donishmandligi durdonalari ustoz-shogirdlik anʼanalari natijasida hamda folklor janrlarining yaratilishi, oʻziga xosliklari tufayli qoʻlyozma nusxalari yaratilgan boʻlsa ham folklorning janriy tamoyillarga moneliklar boʻlmagan.

Ana shunday bebaho xalq ogʻzaki badiiy ijodi namunalari toʻplash, oʻrganish bilan bir qatorda uni xalqqa taqdim qilish borasida salmoqli ishlarni amalga oshirgan atoqli olim Hodi Tillaevich Zarifov oʻzining nazariy qarashlari bilan oʻzbek folklorshunosligi faniga asos solib, gʻoyat katta ilmiy meros qoldirgan. Hodi Zarifov ilmiy ijodiga nazar tashlasak, u xalq ijodi asarlarini ilmiy asosda yozib olish, arxivlashtirish, nashr etish va ilmiy tadqiq qilish ishini tashkil etgan ilk folklorshunos, xalqimizning etnomadaniyatiga doir materiallarni toʻplagan birinchi oʻzbek muzeyshunosi, keng qamrovli etnografik kuzatishlar olib borgan etnolog olim siymosi namoyon boʻladi. Shunga qaramay, uning tadqiqotchilik faoliyatida xalq ogʻzaki ijodini oʻrganish ustuvor ahamiyat kasb etadi. Xorazm folklorshunosligining

nazariy muammolariga doir 200 dan ziyod ilmiy asarlar yaratgan Safarbay Ro‘zimboyev o‘zbek dostonchilik maktablari, baxshilik san’ati, xalq shoirlarining hayoti, ijodi va repertuari, eposshunoslik, folkloristika tarixi, marosim folklori, bolalar folklori, nazariy folklorshunoslik, folklor tekstologiyasi kabi dolzarb masalalarni o‘rganishga bag‘ishlangan asarlari bilan Xorazm folklorshunosligi maktabiga asos solgan va uni jahonning eng yetakchi ilmiy maktablaridan biriga aylantira olgan.

U XX asrning 70 -yillarida folklorshunoslik tarixida Xorazm hududida yaratilgan va ijro qilinib kelayotgan o‘zbek xalq og‘zaki badiiy ijodi asarlarini yozib olish maqsadida folklor ekspeditsiyalarini uyushtirib, barcha janrlarga oid folklor asarlarini yozib olish ishini tashkil etgan. Bola baxshi, Norbek baxshi, Qalandar baxshi shoir kabi mashhur baxshilar repertuaridagi epik asarlar Safarboy Ro‘zimboyevning xizmatlari tufayli yozib olinib, xalqimiz mulkiga aylantirilgan.

Safarbay Ro‘zimboyev Xorazm folklorshunoslik tarixida ilk bor xalq ijodi asarlarini yozib olish va to‘plash yuzasidan qo‘llanma ishlab chiqqan hamda folklor asarlari turli sheva vakillari tomonidan jonli ijro holatida yozib olinishini hisobga olib, maxsus transkripsiya yaratgan. Olimning izdoshlari u yaratgan ilmiy asarlar asosida, aynan, “Xalq og‘zaki ijodi asarlarini nashrga tayyorlash printsiplari”ga monand holda folklor asarlarini nashrga tayyorlab, chop ettirmoqdalar.

Xorazm folklorshunosligi faniga asos solgan yirik olim Safarboy Ro‘zimboyev tomonidan nashr etilgan ilmiy asarlar, folklor asarlarini nashrga tayyorlash va chop ettirish borasidagi ilmiy faoliyati, uning folklor ekspeditsiyalari chog‘ida yozib olgan materiallari hamda Alisher Navoiy nomidagi Til va adabiyot instituti folklor arxivida saqlanayotgan “Shaxsiy fondi” materiallari asosida ilmiy o‘rganilishi ko‘zda tutilgan mazkur tadqiqot mavzusi quyidagi nazariy masalalarni yoritishi jihatidan dolzarblik kasb etadi:

– Xorazm folklorshunosligi fanining asoschisi Safarbay Ro‘zimboyevning ilmiy merosining fan tarixida tutgan o‘rni ko‘rsatib berilishi;

- o‘zbek folklorshunosligining shakllanishi tarixining yoritilishi va uning taraqqiyot tamoyillarini ta’minlovchi qonuniyatlar ochib berilishi;
- Safarbay Ro‘zimboyevning folklor namunalarini to‘plovchilik sohasida, xalq og‘zaki badiiy ijodi asarlarini nashrga tayyorlash va folkloristik tamoyillarga tayanib ilmiy tadqiq etish bilan bog‘liq nazariy konsepsiyalarining ilk bor yaxlit tizim holida o‘rganilishi;
- XX asrning 70-yillaridan o‘z faoliyatini boshlagan folklor ekspeditsiyalarining xalq ijodi asarlarini to‘plashdagi ahamiyati va S.Ro‘zimboyevning folklor to‘plovchilik faoliyatining keng tahlil qilinishi;
- folklor asarlarini arxivlashtirish, sistemalashtirish, kataloglashtirish va nashrga tayyorlash prinsiplarining Safarbay Ro‘zimboyev tomonidan ishlangan ilmiy mezonlari tahlili;
- Safarbay Ro‘zimboyevning Xorazm xalq dostonlarini ilmiy o‘rganishga qo‘shgan hissasi va eposshunoslikning asosiy nazariy konsepsiyalarining yoritilishi;
- Folklor arxivida saqlanayotgan Safarbay Ro‘zimboyev shaxsiy fondi materiallarini ilmiy tavsiflash orqali olim ilmiy faoliyatining ko‘p qirrali xususiyatlarining oydinlashtirilishi.

Aksincha, bunday qo‘lyozmalar har bir folklor ijrochisi repertuari xazinasini boyishini ta’min qilgan. Folklor asarlaridagi an’anaviylikning buzilmasligini ta’min etib, marosim folkloridagi milliy qadr-qimmatga ega turli ijobiy, millatimizning tarbiya va ma’naviyat hamda madaniyatga erishuvi uchun tgzamin vazifasini o‘tagan. Ana shunday qo‘lyozmalarni izlab toppish, fanga ma’lum qilish, uning ko‘chiruvchisi va ijrochilari haqidagi ma’lumotlarni xalqqa yetkazish folklor asarlarining yaratilishi, genezisi ijro uslublari hamda ijrochilarning mahoratlarining o‘rganilishi, baholanishi folkloristikada uzviylik zanjirini mustahkamlaydi. Bu sohada izlanishlar qilgan tadqiqotchining mehnatlari qay darajada muhimligini ko‘rsatadi.

Urganch davlat universitetining jonkuyar olimi, professor Safarboy Ro‘zimboyev o‘zining ko‘p yillik samarali izlanishlari bilan milliy folklorimiz rivojiga salmoqli hissa qo‘shgan. Universitet filolog olimlari bilan birgalikda Xorazm vohasining

ko'plab qissaxonlar va xalfalar bisotidagi qo'lyozma, toshbosma kitoblarni topib, ularni hozirgi joriy alifboga o'tkazib, juda xayrli ishlarni amalga oshirganlar.

Asrlar osha madaniyatimiz ravnaqi yo'lida ijobiy hissa qo'shgan tengsiz ma'naviy merosimizga ikkinchi umr bag'ishlaganlar. Go'zal folkloristik majmua yaratib, unga "Oshiq G'arib", Oshiq Alband", "Oshiq Miskin" kabi dostonlarni jam qilib, Xorazm mintaqasida mazkur dostonlarning muxlislari "Go'ro'g'li" dostonlari muxlislaridan kam emasligining isboti sifatida va muxlislarga mazkur to'plam tuhfa qilindi.

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, Xorazm vohasida "Oshiq G'arib" dostonining qo'shiqlaridan bir-ikkitasini yod bilmagan, qo'shiq qilib aytmagan keksa avlod vakillarini ucratish qiyin. Afsuski, keyingi asrda mafkuraviy tazyiq asosida arab alifbosidagi qo'lyozm kitoblar eskilik sarqiti sifatida taqiqlandi. bunday kitoblarni savodxon xalfalar faqat tor doiralardagina o'qib, targ'ib qilib kelishdi. Shu sababli bunday bebaho kitoblar sahifasiga bitilgan dostonlarimizdan keyingi avlod bebhra qoldi. Ushbu dostonlarni nashrga tayyorlash ma'naviy qadriyatlarimizni qayta tiklab, xalqimizning ma'naviy mulkiga aylantirish demakdir.

“ Ushbu qo'lyozma kitoblardan vohadagi o'zbek, turkman, qoraqalpoq baxshi va qissaxonlari birgalikda foydalanib, ulardan ma'naviy oziq olib kelishgan. Hatto arab alifbosida bitilgan bitta nusxani uch millat vakili bemalol o'qiy olishgan. Bu holat xalqlar o'rtasidagi do'stlik aloqalarini yanada rivojlantirishga katta yordam bergan. Xullas, ushbu dostonlarni nashrga tayyorlash mashaqqatidan cho'chimay, matnlarni qayta tiklab, hozirgi o'quvchiga taqdim qilish milliy istiqlolimiz bergan imkoniyatning yana bir sharofatidir”.

[A.Sa'dullayev,UrDU rektori, professor O'zR FA akademigi."Oshiqnoma".

2-kitob.– Urganch:"Xorazm".–2006.–B.452.]

Professor Safarboy Ro'zimboyev o'zining "G'aribniyoz – do'stlik kuychisi" maqolasida Xorazm vohasida XIX asr o'rtalarida yashab ijod etgan baxshi G'aribniyoz haqida ma'lumot berib,uning shogirdi turkman baxshisi Suyan (suyanch, tayanch) haqida so'z yuritadi. Bu baxshi haqida folklorshunos olim A.N.

Samoylovichning bergan ma'lumotlarini keltirib o'tadi: "Suyav baxshi Toshhovuz viloyati, hozirgi "Bo'ldimsoz" tumanida yashagan. U faqatgina turkman tilida emas, o'zbek va qoraqalpoq tillarida ham doston kuylagan". Folklorshunos olim A.N. Samoylovich Xorazm vohasiga 1908-yillarda tadqiqot uyushtirgan paytda Suyav baxshi 58 yoshda bo'lganligi haqida ma'lumot keltiradi. Folklorshunos olim, professor Safarboy Ro'zimboyev tadqiqotchi-folklorshunos olim A.N. Samoylovichning ma'lumotlariga asoslanib, Suyav baxshi 1850- yilda tavallud topganligiga aniqlik kiritadi.

Suyav baxshi repertuaridagi doston va termalar turkman, o'zbek, qoraqalpoq baxshilari ijodida hozirgacha saqlanib kelayotgani to'g'risida ma'lumotlar keltiradi tadqiqotchi S.Ro'zimboyev. ["Xorazm folklori" X tom Urganch –2008, 3-bet.]

Suyav baxshi Toshhovuz viloyatidagi Porsi dostonchilik maktabi asoschilaridan bo'lgan. Gurlanlik Sakrak baxshi va mang'itlik Tursun baxshi Porsi dostonchilik maktabining so'nggi vakillaridan ekanligi haqida ma'lumot beradi.. Suyav baxshi repertuarida "Eshvoy" qo'shig'i alohida o'rin tutgan. Mazkur qo'shiq XVIII asrda Porsi atroflarida yashagan o'zbek baxshisi Eshboy baxshiga bag'ishlangan va unda baxshining yuksak insoniy fazilatlari aks etgan:

Eshboy Otash Nurjon bilan soz etdi,

Besh kunlik umrini sarafroz etdi.

O'lgandan so'ng vasfin G'aribniyoz aytdi,

Soz – so'z bilan umri o'tdi Eshboyni.

Porsi baxshisi ijro etgan Eshboy qo'shig'i tarixi xususida qoraqalpoq folklorshunosi professor Q.Ayimbetov 1968-yil Nukusda bosilgan "Xalq donoligi" kitobida Suyav baxshidan burun Eshboy, Otash, G'aribniyoz kabi taniqli baxshilar yashab ijod etganliklari haqida ma'lumotlarni keltirganidan bilib olishimiz mumkin.

Professor S.Ro'zimboyev "Garibniyoz – do'stlik kuychisi" maqolasida Eshboy baxshi, G'aribniyoz baxshi, Suyav baxshilar – o'zaro ustoz – shogirdlar zanjirini tarixy-ilmiy jihatdan asoslaydi.

"Eshboy" qo'shig'i asrlar osha hozirgacha yetib kelganligi, ya'ni qo'shiqning uzoq tarixi haqida 1963-yilda Ashxobodda nashr etilgan "Marjon donalar" va Nukusda bosilgan "Qoraqalpoq xalq qo'shiqlari" kitobiga ham kiritilganligi fikrimizning yaqqol dalilidir. O'zaro qardosh xalqlar madaniyatiga singib ketgan bunday qo'shiqlardan juda ko'plab topishimiz mumkin. Xalq baxshilarining hayoti, ijodi misolida folklor san'ati faqat ezgulik ulashishi, millatlarni birodarlikka undovchi go'zal ma'naviy tug' ekanligini anglaymiz. Bu esa folklor namunalarining qadr-qimmatini yana-da oshiradi.

O'zbek, turkman, qoraqalpoq xalqlari orasidagi o'zaro sodda samimiy, xalqona, do'stona, adabiy-madaniy aloqalar haqidagi ma'lumotlarni asoslab, folklorshunoslik xazinasiga qimmatli ma'lumotlar bilan hissa qo'shgan. Doston kuylash va baxshilarning xalqlar o'rtasidagi ma'naviy taraqqiyot va birodarlikka undovchi kuchdir. Bunday ma'naviy qudrat hozirda tengsiz badiiy asarlarga ham ko'chganki, badiiy asarlarning aksariyatida folklor unsurlari asarga yorqin pafos baxsh etib kelmoqda.

Folklorshunos olimning tadqiqotlari davomida eposlarga oid qaydlaridan namunalar keltirishni joiz deb topdim:

Xorazmda musiqa qadimdan taraqqiy qilgan. Bu holat epos ijrochilariga ta'sir etmasdan qolmagan. Baxshilar qo'biz ishlatishni xorazmshohlar davridayoq to'xtalib, dutor ijrosiga o'tishgan. Bulamon, g'ijjak, doira dutorga jo'r bo'lishgan. Rubob Bola baxshi tomonidan 1928 yilda doston ijrosiga olib kirilgan. Garmon tarixi Yangiariqning Oqmachit mahallasida yashagan nemislar bilan aloqador bo'lib, ular 1890-yillarda Rossiyadan bayanni, keyinchalik ozarbayjon va tatarlar vohaga sal bo'lsa-da rekonstruksiya qilingan soz –garmonni olib kelishgan. 1900 yilda uni ilk bora Onajon xalfa ishlatgan. Shu tariqa garmonni baxshilar va xalfalar doston ijrosiga olib kirganlar.

* * *

Epos xalq etnografiyasi bilan chambarchas bog'liq. Unda xalqning muomala madaniyati, kiyinishi, uy jihozlari, bezaklar, asbob – uskunalar, ovqatliklar,

dehqonchilik va chorvachilikka oid masalalar, urf – odatlar, marosimlar, olqish va qarq'ishlar o'zining yorqin ifodasini topgan.

* * *

Doston xalq ma'naviyatining yuksak cho'qqisidir.

* * *

Epos xalq tafakkurining gultojidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.Mirziyoyevning 2017-yil 24-maydagi PQ-2925-sonli "Qadimiy yozma manbalarni saqlash, tadqiq va targ'ib qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori //"Xalq so'zi" gazetasi – Toshkent, 2017-yil, 25-may.
2. "Go'ro'g'li " Xorazm dostonlari (nashrga tayyorlovchi S.Ro'zimboyev) – Urganch "Xorazm" nashriyoti, 2004. . - 480 bet.
3. Jumaboy Yusupov, filologiya fanlari doktori."Oshiqnoma".2-kitob.– Urganch:"Xorazm".–2006.–B.452.451-bet.
4. Mirzayev T. "O'zbek tili va adabiyoti" jurnali, 2014, №6, 102-bet.
5. *Mirzayev T. "Xorazm folklorining yirik tadqiqotchisi" O'zbek adabiyotshunosligining dolzarb muammolari* / To'plam / Urganch Davlat univrsiteti. – Urganch: «Xorazm yoshlari», 2022. –376 b.
- 6.. Otajonova M. "Mif badiiy badiiy tafakkurining asosi va xalq o'tmishi dunyoqarashi ifodasi" – O'zbek adabiyotshunosligining dolzarb muammolari» / To'plam / Urganch Davlat univrsiteti. – Urganch: «Xorazm yoshlari», 2022. –376 b.
7. Sabirova N. Xorazm baxshichilik san'ati: ibtido va taraqqiyot"– O'zbek adabiyotshunosligining dolzarb muammolari» / To'plam / Urganch Davlat univrsiteti. – Urganch: «Xorazm yoshlari», 2022. –376 b.

- 8..Sariyev S. , Jorayeva M. “ Xorazm vohasi folklorining fidoiy tadqiqotchisi”– O‘zbek adabiyotshunosligining dolzarb muammolari» / To‘plam / Urganch Davlat unuversiteti. – Urganch: «Xorazm yoshlari», 2022. –376 b.
- 9"Oshiqnoma". 1-kitob.– Urganch:"Xorazm".–2006.–B.350.
- 10."Oshiqnoma". 2-kitob.– Urganch:"Xorazm".–2006.–B.454.
- 11..Qobulniyozov J. "O‘zbek folklorining rivojlanish yo‘llari" Toshkent. – "Fan" – 1969., 364 b.
- 12.. Ro‘zimboyev S.R. "Saylanma" – Urganch. – 2012. – 265 b.
13. S.R. Rozimboyev "Shalola" Urganch davlat universiteti filologik tadqiqotlar markazi – Urganch – 2022. – 289 b.
- 14...Ro‘zimboyev S.R., Sabirova N.E. "Xorazm baxshichilik an‘analari" / Uslubiy qo‘llanma / "Xorazm yoshlari" – Urganch., 2020 – 230 b.
- 15..Sabirova N. "Xorazm dostonchilik maktablarining lokal xususiyatlari" / "3RD International Azerbaijan Congress on Humanities and social sciences"/ November 26-28,2022. – Congress proseegings book ISBN: 978- 605-72169-1-5
- 16..Turdimov Sh."Davrimizning yirik go‘ro‘g‘lishunosi edi..."/"O‘zbek adabiyotshunosligining dolzarb muammolari» / To‘plam / Urganch Davlat universiteti. – Urganch: «Xorazm yoshlari», 2022. –376 –7-bet.
- 17.."Xorazm folklori" X tom Urganch –2008.
- 18.."O‘zbek adabiyotshunosligining dolzarb muammolari" [To‘plam / Urganch Davlat unuversiteti. - Urganch: «Xorazm yoshlari», 2022.– 376 b.
- 19..A.Sa‘dullayev,UrDU rektori, professor O‘zR FA akademigi."Oshiqnoma". 2-kitob.– Urganch:"Xorazm".–2006.–B.452.